

Flexió nominal

- El vocatiu
- La interjecció

Flexió verbal

- L'imperatiu
 - de la conjugació regular
 - del verb *sum*

Sintaxi

- Valors del verb *sum*
 - Datiu possessiu

FLEXIÓ NOMINAL

- El vocatiu

El vocatiu és el cas específic de funció apel·lativa o fàtica del llenguatge, que es dóna quan s'invoca, crida o anomena -amb més o menys èmfasi- una persona (o cosa personificada) per tal d'atreure la seva atenció, ja sigui mentre hom hi parla o perquè vol adreçar-li la paraula. Per tant, el vocatiu sol aparèixer en oracions exhortatives (el mode verbal de les quals acostuma a ser l'imperatiu), i situat al començament de la frase, precedit o no d'alguna interjecció (sovint la interjecció *O*, que pot traduir-se o no), i seguit aleshores d'una coma (o bé aïllat entre dues quan es troba a l'interior de l'oració).

O puella, audi!

(Oh,) Nena, escolta!

Incipe, puer, legere

Comença, nen, a llegir.

Tace, serue!

Calla, esclau!

La terminació del vocatiu és igual a la del nominatiu en totes les declinacions,
excepte per als substantius de nominatiu acabat en ...*us* (la majoria masculins i pocs femenins)
de la segona declinació,

<i>dominus</i>	<i>pinus</i> (f.)
<i>domine</i>	<i>pine</i>

i igualment per als adjectius en gènere masculí i de nominatiu singular masculí acabat en ...*us*:

<i>carus dominus</i>	<i>cara pinus</i> (f.)
<i>care domine</i>	<i>cara pine</i>

Per als noms comuns *filius* i *genius*, de nominatiu singular acabat en ...*ius*,
la terminació de vocatiu singular és ...*i* (no ...*ie*):

<i>filius</i>	<i>genius</i>
<i>fili</i>	<i>geni</i>

i igualment per als noms propis de persona de nominatiu acabat en ...*ius*, com per exemple
la terminació de vocatiu és ...*i*:

<i>Iulius</i>	<i>Lucius</i>	<i>Pompeius</i>
<i>Iuli</i>	<i>Luci</i>	<i>Pompei</i>

mentre que per a l'adjectiu possessiu masculí de primer persona singular *meus*
el vocatiu és *mi*:

<i>meus filius</i>
<i>mi fili</i>

adj	adj	adj	substantiu fem	substantiu fem	substantiu fem
<i>...us -a -um</i>	<i>...er -era -erum</i>	<i>ⁱer- ⁱra- ⁱrum</i>	substantiu masc	substantiu masc	substantiu masc

1a decl	nom sg	<i>cara</i>	<i>misera</i>	<i>pulchra</i>	<i>domina</i>	<i>puella</i>	<i>magistra</i>
	voc sg	<i>cara</i>	<i>misera</i>	<i>pulchra</i>	<i>domina</i>	<i>puella</i>	<i>magistra</i>
	ac sg	<i>caram</i>	<i>miseram</i>	<i>pulchram</i>	<i>dominam</i>	<i>puellam</i>	<i>magistram</i>
2a decl	nom sg	<i>carus</i>	<i>miser</i>	<i>pulcher</i>	<i>dominus</i>	<i>puer</i>	<i>magister</i>
	voc sg	<i>care</i>	<i>miser</i>	<i>pulcher</i>	<i>domine</i>	<i>puer</i>	<i>magister</i>
	ac sg	<i>carum</i>	<i>miserum</i>	<i>pulchrum</i>	<i>domnium</i>	<i>puerum</i>	<i>magistrum</i>

adj poss	substantiu fem	substantiu fem
<i>meus mea meum</i>	substantiu masc	substantiu masc

1a decl	nom sg	<i>mea</i>	<i>filia</i>	<i>Iulia</i>
	voc sg	<i>mea</i>	<i>filia</i>	<i>Iulia</i>
	ac sg	<i>meam</i>	<i>filiam</i>	<i>Iuliam</i>
2a decl	nom sg	<i>meus</i>	<i>filius</i>	<i>Iulius</i>
	voc sg	<i>mi</i>	<i>fili</i>	<i>Iuli</i>
	ac sg	<i>meum</i>	<i>filium</i>	<i>Iulium</i>

- **La interjecció**

és una paraula invariable,

ja que no pot variar de forma, com les paraules variables, que
o bé es conjuguen (els verbs)
o bé es declinen (el substantius, adjectius i pronoms),

la qual pot definir-se com una partícula sense valor gramatical o sintàctic,
al contrari dels altres tipus de paraules invariables
(les preposicions, els adverbis i les conjuncions),

constitueix per tant un element independent dels altres membres de l'oració,
com ho és també el vocatiu,
amb el qual sol aparèixer sovint,
precedint-lo per tal de donar-li més èmfasi

i s'utilitza per a expressar l'estat anímic de la persona que parla
(pertany per tant a l'esfera del llenguatge afectiu)

Hi ha un nombre considerable d'interjeccions en llatí,

- diverses amb més d'un ús o significat
- unes poques manlevades del grec.

i entre aquestes algunes específiques en origen d'ocasions molt concretes:

euoe! (o *euho!*), crit ritual de els bacants

io!, crit d'alegria també de les bacants,

adoptat pels romans per a d'altres usos,

incloent-hi la celebració dels triomfs i de festes per part de les multituds en Roma

- algunes que cal considerar paraules lexicalitzades

és a dir, paraules d'una altra categoria gramatical que han adquirit un significat diferent

(com en català i castellà les formes verbals *Va! Vinga! Anem-hi / ¡Va! ¡Venga! ¡Vamos!*),

per exemple

- els imperatius *aue / aucte* i *salve / saluete* per saludar una o més persones respectivament
uale / ualete per acomiadar-se d'una o més persones respectivament
- el vocatiu d'alguns noms de déus, emprats per a invocacions i juraments

Hercle! *Pollux!*

també combinat amb interjeccions

ecastor! *edepol!*

o amb l'acusatiu del pronom personal de 1a persona singular

mecastor! *mehercle!* *mehercule!*

Interjeccions més freqüents (amb asterisc, les que tenen més d'un ús)

Per cridar l'atenció d'algú o invocar algú	* o!		
	* pro! = proh!		
Per cridar l'atenció d'algú o amonestar algú	eho! = ehodum!		
Per exhortar algú de manera vehement	* io!	-	D'origen grec
Per manifestar dolor	* o!		
	* pro! = proh!		
	* io!	-	D'origen grec
	ei! = hei!	-	D'origen grec
	heu! = eheu!		
Per exhortar, animar o consolar	eia! = heia!	-	D'origen grec
Per manifestar alegria	* o!		
Per manifestar sorpresa	heus!		
	hui!		
	bombax!	-	D'origen grec
Per mostrar indignació	* pro! = proh!		
Per adreçar una amenaça	uae ... !		
	(seguida de datiu)		
Per demanar ajut	* pro! = proh!		
	(seguida d'acusatiu)		

FLEXIÓ VERBAL

- L'imperatiu
 - de la conjugació regular
 - del verb *sum*

L'imperatiu és un **mode personal** que serveix per a donar una ordre. El fet que les ordres puguin referir-se al present immediat o al futur originà en llatí la presència d'un imperatiu present (IMP pres), que ha donat lloc a l'imperatiu del català i del castellà, i d'un imperatiu futur (IMP fut), que no ha perdurat ni en català ni en castellà.

En català i castellà, només la segona persona del singular té una forma específica (si bé resulta idèntica a la segona persona del singular del present d'indicatiu), i per a la resta de les persones el present de subjuntiu actua com a supletiu. En canvi, l'imperatiu llatí tenia desinències personals característiques per a les persones segona singular i segona plural en l'imperatiu present i també per a les persones tercera singular i tercera plural en l'imperatiu futur

català			castellà			llatí	
--------	--	--	----------	--	--	-------	--

IMP	pres SUBJ	pres IND	IMP	pres SUBJ	pres IND	IMP pres	IMP fut
-----	-----------	----------	-----	-----------	----------	----------	---------

1a sg	-	calli	callo	-	calle	callo	-	-
2a sg	calla	callis	calles	calla	calles	callas	<i>sile</i>	<i>sileto</i>
3a sg	<i>calli</i>	= calli	calla	<i>calle</i>	= calle	calla	-	<i>sileto</i>
1a pl	<i>callem</i>	= callem	= callem	<i>callemos</i>	= callemos	callamos	-	-
2a pl	<i>calleu</i>	= calleu	= calleu	<i>calléis</i>	= calléis	calláis	<i>silete</i>	<i>siletote</i>
3a pl	<i>callin</i>	= callin	= callen	<i>callen</i>	= callen	callan	-	<i>silento</i>

L'imperatiu present (IMP pres)

Té només segona persona del singular i del plural.

La segona persona del singular no té desinència personal.

La segona persona del plural afegeix la desinència personal *-te* al tema de present.

1a conjugació	2a conjugació	4a conjugació	3a conjugació	3a conjug mixta	conjug irregular
---------------	---------------	---------------	---------------	-----------------	------------------

IMP pres

2a sg	<i>para</i> <u>a</u>	<i>mon</i> <u>e</u>	<i>dormi</i> <u>i</u>	<i>lege</i> <u>e</u>	<i>rape</i> <u>e</u>	es
2a pl	<i>para</i> <u>ate</u>	<i>mon</i> <u>ete</u>	<i>dormi</i> <u>ite</u>	<i>legi</i> <u>te</u>	<i>rap</i> <u>ite</u>	este
	^	^	^	^	^	^
	para-Ø	mone-Ø	dormi-Ø	leg-e-Ø	rap-e-Ø	es-Ø
	para-te	mone-te	dormi-te	leg-e-te	rap-i-te	es-te

Observacions

- L'imperatiu present no presenta cap forma de primera persona, ni en singular ni en plural.
- Les conjugacions 3a i 3a mixta prenen, després del tema, una vocal de suport *-e* en la 2a persona singular / *-i-* en la 2a persona plural.
- Les conjugacions 3a i 3a mixta presenten les mateixes terminacions.
- Alguns presents d'imperatiu de les conjugacions 3a i 3a mixta tenen una formació atemàtica, és a dir, no presenten la vocal de suport *-e*. És el cas de *dic*, *duc* i *fac*, segones persones d'imperatiu dels verbs *dico* 'dir', *duco* 'dur' i *facio* 'fer'.

L'imperatiu en la fraseologia llatina

L'imperatiu, sobretot la segona persona del singular, és present en moltes sentències i locucions llatines, algunes d'aquestes emprades encara avui dia en registres diversos.

És el cas, per exemple, de

• <i>Carpe diem.</i>	Aprofita el moment.
• <i>Caue canem.</i>	Vigila el gos.
• <i>Diuide et impera</i>	Divideix i venç.
• <i>Festina lente.</i>	Afanya't lentament. (Compareu-lo amb el castellà <i>vísteme despacio, que tengo prisa.</i>)
• <i>Nosce te ipsum.</i>	Coneix-te a tu mateix.
• <i>Ora et labora.</i>	Prega i treballa.
• <i>Ora pro nobis.</i>	Prega per nosaltres.
• <i>Aue / Salve</i>	Hola
• <i>Vale</i>	Adéu

L'imperatiu futur (IMP fut)

Té només segona i tercera persona del singular i del plural.

Es forma afegint al tema de present les desinències

-to tant per a la segona persona singular com per a la tercera persona singular

-tote per a la segona persona plural

-nto per a la tercera persona plural

IMP fut

2a sg	<i>par<u>a</u>to</i>	<i>mon<u>e</u>to</i>	<i>dormi<u>t</u>o</i>	<i>legi<u>t</u>o</i>	<i>rap<u>i</u>to</i>	<i>esto</i>
3a sg	<i>par<u>a</u>to</i>	<i>mon<u>e</u>to</i>	<i>dormi<u>t</u>o</i>	<i>legi<u>t</u>o</i>	<i>rap<u>i</u>to</i>	<i>esto</i>
2a pl	<i>par<u>a</u>tote</i>	<i>mon<u>e</u>tote</i>	<i>dormi<u>i</u>tote</i>	<i>legi<u>i</u>tote</i>	<i>rap<u>i</u>tote</i>	<i>estote</i>
3a pl	<i>par<u>a</u>nto</i>	<i>mon<u>e</u>nto</i>	<i>dormi<u>u</u>nto</i>	<i>leg<u>u</u>nto</i>	<i>rap<u>i</u>unto</i>	<i>sunto</i>

^ ^ ^ ^ ^ ^

<i>para-to</i>	<i>mone-to</i>	<i>dormi-to</i>	<i>leg-i-to</i>	<i>rap-i-to</i>	<i>es-to</i>
<i>para-to</i>	<i>mone-to</i>	<i>dormi-to</i>	<i>leg-i-to</i>	<i>rap-i-to</i>	<i>es-to</i>
<i>para-tote</i>	<i>mone-tote</i>	<i>dormi-tote</i>	<i>leg-i-tote</i>	<i>rap-i-tote</i>	<i>es-tote</i>
<i>para-nto</i>	<i>mone-nto</i>	<i>dormi-u-nto</i>	<i>leg-u-nto</i>	<i>rap-i-u-nto</i>	<i>s-u-nto</i>

Observacions

- El futur d'imperatiu, com el present, no té cap forma de primera persona, ni en singular ni en plural.
- Les conjugacions 3a i 3a mixta presenten com a vocal d'unió
 - i- en les persones segona singular, tercera singular i tercera plural
 - u- en la tercera persona plural
- La 4a conjugació presenta també la vocal d'unió -u- davant la terminació de persona en la tercera persona plural, (tal com passa en el present de l'indicatiu).
- Sovint en llatí s'emprava en comptes del mode imperatiu el mode subjuntiu (que hom veurà més endavant) de manera semblant al que succeeix en català quan hom diu *Que ho facis!* en lloc de *Fes-ho!*

SINTAXI

- **Valors del verb *sum***

A més del seu valor atributiu, com a verb copulatiu, i de l'anomenat valor de situació, com a verb intransitiu, el verb *sum* també té altres valors freqüents, com són l'anomenat d'existència i els que presenta en combinació amb el datiu per expressar la possessió i en combinació amb el genitiu per expressar una qualitat pròpia del subjecte.

- El valor atributiu

- construcció: *sum* + Atribut

- traducció: *ser* / *estar*

pot donar-se

amb permanència en l'atribució, quan l'atribut expressa una qualitat permanent o inherent (*ser*)

Aqua necessaria est.

L'aigua és necessària

o sense permanència en l'atribució, , quan l'atribut expressa una qualitat temporal o transitòria (*estar*)

Puella laeta est.

La noia està contenta.

- El valor de situació

- construcció: *sum* + CCLloc

- traducció: estar, trobar-se

pot donar-se

- havent-hi també atribut

Puella laeta in schola est.

La noia està / es troba contenta a l'escola

- sense haver-hi atribut

Puella in schola est.

La noia és a l'escola. / està en l'escola.

- El valor d'existència

- construcció: *sum* sense Atribut

- traducció: *existir* / *haver-hi*

pot ser d'existència absoluta (*existir*)

Anima est.

Existeix l'anima.

o d'existència impersonal (*haver-hi*)

Multae laetitiae in vita sunt.

-Hi ha moltes alegries a la vida.

- El valor de possessió

- construcció: *sum* + datiu possessiu

- traducció: *tenir*

només pot donar-se si hi apareix un substantiu o pronom en datiu, anomenat aleshores datiu possessiu.

Quan apareix la construcció *sum* + datiu possessiu,

s'ha de traduir

el subjecte del verb <i>sum</i>	com a	complement directe
---------------------------------	-------	--------------------

el datiu possessiu	com a	subjecte
--------------------	-------	----------

la forma verbal del verb <i>sum</i> amb el significat de	<i>tenir</i>
--	--------------

Multi serui domino sunt.

literalment

es tradueix com

com si la frase en llatí hagués estat

* Molts esclaus per al senyor hi ha. (incorrecte en català)

El senyor té molts esclaus.

Dominus multos seruos habet.

Duae filiae mihi sunt.

literalment

es tradueix com

com si la frase en llatí hagués estat

* Dues filles per a mi hi ha. (incorrecte en català)

[Jo] Tinc dues filles.

Duas filias habeo.

- En la construcció *sum* + genitiu

no hi ha cap valor especial del verb *sum*,

sinó l'ús en aparença independent d'un genitiu dins el predicat,

com en l'oració *Baculum est serui.*

El bastó és de l'esclau.

però quan el subjecte del verb *sum* (sovint un infinitiu) expressa una qualitat pròpia de la persona designada pel genitiu
aleshores s'ha recórrer en català a l'expressió *ser propi de*:

Clementia boni domini est.

La clemència és pròpia del bon amo.

Oboedire serui est.

Obeïr és propi de l'esclau.